

Тенденції розвитку київського муралізму в умовах глобалізації

МАРІЯ ОСПІЦЕВА-ПАВЛИШИН

Анотація. У результаті глобалізаційних процесів, що відбуваються у світі, актуальним стає питання створення загальнолюдської культури, яка б базувалась на глобальній взаємодії. Культури та цивілізації вступають у діалог, що стає поштовхом до їхнього знайомства та взаємопроникнення. Глобалізація впливає й на розвиток візуальних мистецтв. Муралізм як мистецтво громадського простору є яскравим показником особливостей тих змін, що відбуваються в умовах міжкультурного діалогу. Проаналізовано вплив процесів глобалізації на київський муралізм. З'ясовано умови, за яких відбувається міжкультурна комунікація представників різних культур, що роблять свій внесок в мистецький простір столиці. Виявлено проблеми, які виникають у зв'язку з активною появою у Києві муралів іноземних митців та запропоновано шляхи їх подолання.

Ключові слова: глобалізація, муралізм, транскультурний діалог, мультикультуралізм.

Однією з низки ключових проблем сучасної культурології є питання культурного спадку та культурної ідентичності міст в умовах глобалізації, а також дослідження впливу факторів глобалізації на розвиток сучасного мистецтва як одного з рушійних важелів культурного прогресу. Сучасне мистецтво в урбаністичному просторі є відображенням духовної складової суспільного життя, що вбирає в себе й поширює проблеми взаємодії людини та світу.

Монументальне мистецтво належить до найдавніших проявів людської творчості. Муралізм як напрям монументального живопису, що зародився у революційній Мексиці, пройшов процес трансформації та продовжує змінюватись в умовах сучасної глобалізації, сьогодні відіграє важливу роль в естетизації міста [7]. Муралі вже стали невід'ємною складовою візуального образу сучасного міста і є своєрідним «маркером» реагування індивіда на дійсність та, одночасно, показником стану й особливостей існування культури

у певному місці й часі. Глобалізація сприяє розширенню культурного простору, спонукаючи різні етноси до діалогу та взаєморозуміння, завдяки чому за останні роки столиця України наповнилась безліччю творів не тільки вітчизняних, а й зарубіжних митців-муралістів. У зв'язку з цим урбаністичний простір Києва візуально та естетично змінюється, наповнюючись новими символами, що піднімає питання національної ідентичності, маркування міського середовища, актуалізації історичної пам'яті та історичного спадку, а також сприйняття та розуміння сучасного мистецтва. Тому актуальним є дослідження тенденцій розвитку та трансформації муралізму в умовах тотальної глобалізації.

Муралізм — досить молоде явище для вітчизняної мистецтвознавчої науки. Існуючі напрацювання з цієї теми є фрагментарними та мають узагальнюючий характер, що потребує подальших культурологічних і мистецтвознавчих досліджень. Окремі статті, присвячені дослідженню муралізму

як художнього феномену ХХ–ХХІ століть, належать С. Думасенко, І. Татаровій, І. Гаврилаш. Частково тематику семантики урбаністичного світу висвітлено у статтях З. Кайс. Дослідженню художніх практик в урбаністичних просторах присвячена робота А. Єфімової, проте вона спирається лише на досвід Західної України. Започатковують розв'язання деяких проблем О. Шило та О. Івашко. Важливими є праці В. Шейко у яких аналізується зміст культури та глобалізації у сучасному світі.

В статті доведено необхідність дослідження тенденцій розвитку сучасного муралізму у Києві за умов глобалізації, оскільки починаючи з 2014 року столиця почала активно наповнюватись творами іноземців, що викликає низку невирішених питань.

Сьогодні усі країни й цивілізації втягнуті у процеси культурної глобалізації в ролі як суб'єктів, так і об'єктів. Ці процеси призводять до виходу суспільних відносин людей за межі національно-державних спільнот та набувають транснаціонального характеру. Культурні обміни, що проявляються у постійному зростанні кількості контактів між державними інститутами, соціальними групами, а також індивідами різних країн, стають причиною змін традиційних форм і способів мислення та появи нових. Завдяки широким міжкультурним зв'язкам локальні культури трансформуються та об'єднуються, знищуючи кордони між «своїм» та «чужим».

Терміни «чужий» або «інший» стали ключовими для філософії М. Бахтіна та, пізніше, В. Біблера. За думкою В. Біблера, на основі самопізнання та співвідношення себе з «іншим» складається початок культурного діалогу, який згодом розширює свій масштаб до міжнаціональних контактів. Він вважає, що культура є «...формою спілкування індивідів в обрії спілкування особистості...» [1, с. 289]. Поняття культурного діалогу тісно пов'язане з феноменом глобалізації, оскільки, з культурологічної точки зору, глобалізація являє собою діалектичний процес. В. Біблер і М. Бахтін зазначають також, що саме через діалог з іншими культурами створюється персональний і гро-

мадський арсенал знань, навичок і умінь, розуміння кодів і символів, що відображають історичний сенс кожного явища [2].

Поняття «діалог» не слід трактувати як звичайне спілкування (побутове, наукове тощо), оскільки воно існує поза культурно-історичним простором. Діалогічна концепція культури, за В. Біблером, це пошук особливостей діалогу, коли розуміння іншої людини ставить за мету взаємопорозуміння між окремими індивідами, що є носіями різноманітних культур, систем мислення та сенсів. «Діалог в ідеї культури — це не діалог різних думок або уявлень, це — завжди діалог різних культур...» [4]. Він можливий лише за умов усвідомлення відмінностей та глибокої зацікавленості «чужим».

За М. Бахтіним, концепція творчості — це концепція людини як суб'єкта культури: категорією творчості є спосіб життя та вираження людини у культурному просторі. Творчість, що виникає в соціокультурному спілкуванні, можна уявити як сукупність текстів, які є продуктом діяльності людини та несуть у собі певні сенси. Ці тексти завжди направлені на «іншого» або на самого себе у ролі «іншого». Таким чином, у просторі сучасного міста текстами виступають мурали. Вони є носіями цих сенсів, які транслюють митці.

Процеси глобалізації, що спонукають нації до входження у транскультурний діалог, актуалізують політику мультикультуралізму, що стає синонімом сучасності. Глобалізація виводить культурні зв'язки за межі певного культурного ареалу та залучає їх до еталонів інших культур. Мультикультуральні тенденції досить чітко виявляються в муралізмі. Як і більшість інших культурно-мистецьких напрямів, муралізм формує свою філософію: перш за все, це відсутність ворожнечі між художниками через політичні і расові уподобання, прагнення мистецтва знаходитися поза політикою. Проявам мультикультуралізму в сучасному мистецькому світі сприяє проведення міжнародних фестивалів, можливість контактів з однодумцями з усього світу, робота в командах людей з різних країн [6].

Україна, що з моменту проголошення незалежності намагається зайняти гідну ланку на культурній мапі світу, не відстає від глобалізаційних тенденцій сучасності. У 2016 році українським активістом Гео Леросом був ініційований міжнародний художній проект Art United Us. Мета проекту — об'єднати митців-муралістів з усього світу та привернути увагу спільноти до проблем війни та агресії. У рамках проекту Art United Us планується створити усього близько 200 робіт. Із них 100 муралів іноземних майстрів мають прикрасити будівлі України, а ще 100 будуть виконані українськими митцями у різних країнах світу. Проект передбачає охопити від 30 до 40 країн. Таким чином, мурали складуть своєрідне «кілце миру», до створення якого вже приєдналось більше 60 художників з України та стільки ж — з-за кордону. Деякий відсоток запланованих робіт вже виконаний. Під час виконання проектів іноземні митці обмінюються досвідом із українськими художниками та вступають у культурний діалог. Таке спілкування потребує дотримання деяких умов для запобігання виникненню конфліктів.

Для підтримки діалогу, у який вступають митці з усього світу, необхідне розуміння один-одного. Взаєморозуміння передбачає певну єдність. Поняття «єдність» має трактуватись не як знищення ідентичності та створення однорідної системи, а як цілісність. Спілкування представників різних етносів не обмежується лише знанням мови. Як зазначає А. Садохін у підручнику «Міжкультурна комунікація», незнання мов нерідко призводило до образ, конфліктів та взаємного відторгнення. У зв'язку з цим поступово почало формуватись усвідомлення необхідності не лише вивчення мови, а й культури, звичаїв, традицій та норм поведінки інших народів [2]. Так, наприклад, до України було запрошено майстра з Італії, який працював під псевдонімом 2501. Перед тим як розпочати роботу над муралом, він декілька днів спілкувався з місцевими жителями, занурювався у тонкощі національної української традиції й в результаті створив зображення з власною інтерпретацією герба країни, у який заклав сло-

во «воля». Найвищий у Європі чорно-білий графічний мурал розташовується за адресою проспект Маяковського, 1в [3].

Ще одним прикладом знайомства іноземних митців із національною культурою стала поява у Києві на стіні 16-поверхового будинку на бульварі Лесі Українки 36а муралу австралійського митця Гвідо ван Хелтена. Він зобразив дівчину, що приміряє вишиванку. Цей мурал, за словами автора, присвячено возвеличенню української жіночої краси. Австралійцю також належить робота з зображенням Лесі Українки, що присвячена її поемі «Конвалія» (вул. Стрілецька, 28).

Також завдяки міжнародному проекту Art United Us художник-авангардист із Бразилії Франциско Родріго да Сільва, відомий під псевдонімом Nunca, чії роботи представлені в Музеї сучасного мистецтва в Сан-Паулу, зацікавився столицею України як «полотном». У результаті проведених митцем робіт на стіні будинку на Подолі (Спаська, 6) з'явилось зображення козака, якому на обличчі малюють орнаменти декілька рук. Митець мав на меті об'єднати українську та бразильську культури, показавши особливий колорит кожної нації.

Подібні приклади прояву іноземцями зацікавленості у національній українській культурі та вираження крізь власне світосприйняття національних кодів і втілення їх у міському просторі нерідко викликали як позитивні реакції населення, так і обурення. Під впливом глобалізації та пошуку індивідуальної самобутності столиця України наповнюється національним контекстом. Наприклад, мурал з портретом Сергія Нігояна у сквері Небесної Сотні, виконаний митцем із Португалії, є певним ідентифікатором місця та подій, з ним пов'язаних. Образ героя Революції гідності є добре впізнаваним українцями. Гості ж столиці часто сприймають цей портрет як зображення Ісуса Христа. Це не дивно, оскільки мурал є одним з об'єктів туристичних маршрутів і розташовується між Михайлівським Золотоверхим монастирем та Національним заповідником «Софія Київська». Таке розташування в міському ландшафті вмикає у підсвідомості

глядача асоціативний ряд. Подібні роботи підвищують імідж держави у світовому контексті. У 2016 році під час проведення урбаністичного конкурсу The European Prize for Urban Public Space у Барселоні Сквер Небесної Сотні отримав перемогу в одній з номінацій. Завдяки таким подіям Київ стає об'єктом зацікавленості та обговорення, приваблює іноземців та розширює можливості міжкультурного спілкування.

У грудні 2018 року вісім художників з різних країн представили у Києві спільний мурал, що виконаний на стелі станції метро «Осокорки». Над проектом під назвою *More than Us* чотири місяці працювали вісім художників із Бразилії, Швейцарії, США, Коста-Ріки, Іспанії, Бельгії та України. Метою стало втілення ідеї зміцнення національної єдності сюжетами муралів. Стелю станції було поділено між художниками, кожен з яких вкладав в зображення свою ідею і які разом створили у просторі інтер'єру різнобарвне тло. Бельгійський художник Мет'ю Дон переніс на стіни фотографію зруйнованої артгобстрілами Авдіївки та наніс зверху нібито малюнок дитини з мрією про «іншу реальність». Мурал ілюструє, що «...дітям і майбутньому поколінню залишиться розгрібати весь цей безлад, що створили дорослі». На іншому муралі, що має назву «Знання — це скарб», зображено вчителя, який воював під Іловайськом. Він тримає яблуко, яке очікувано символізує знання, адже саме знання, отримані з книг протягом життя, любов до родини і батьківщини допомогли йому вижити в умовах, у яких він опинився. Не дивлячись на високу концентрацію символів у кожній із частин спільного муралу, його відкриття викликало шквал негативних відгуків не тільки мешканців, а й мистецтвознавців, архітекторів, дизайнерів, арт-критиків тощо. Мурал на «Осокорках» назвали втручанням в авторську роботу архітектора Анатолія Крушинського та художників Олександра Бородея та Олександра Бабака. Стає очевидним, що у сучасній діалогічній культурі місце автора залишається першочерговим. Витвори минулих епох сприймаються як особливий досвід початкових етапів розуміння, історія куль-

тури перетворюється на сучасний діалог культур, об'єктом якого стають події минулих часів. Діалог у такій ситуації визначає культурну спільноту та культурну рефлексію з актом культурної творчості та розуміння сенсів і кодів творів. Реалії сучасності вводять до обігу естетичних засобів принципово нові й доволі незвичні для нас засоби, які, проте, давно стали звичними для більшості розвинених країн.

Отже, в умовах глобалізації культурний простір розширюється, що призводить до зіткнення й спілкування різних культур, їхнього взаємопізнання та пошуку спільної мови. Міжкультурний діалог, знаходячи своє відображення у візуальному мистецтві, стає показником тих змін, що відбуваються у суспільстві. Процеси глобалізації у культурі актуалізують таке поняття, як мультикультуралізм, який на практиці підвищує зацікавленість соціумів до своєї історії та до інших культурних надбань і цінностей. Актуалізація цих традицій у мистецтві необхідна як засіб вираження соціальної солідарності представників різних культур. Таким чином, мистецтво стає не тільки репрезентацією культурного досвіду певної цивілізації як музейного експонату, а частиною сучасної глобальної культури. Виявлено що діалог, у який вступають різні етноси, відбувається за умов рівності всіх культур, визнання прав кожної культури на відмінність від інших, поваги до чужої культури. Для вирішення проблем, які виникають з появою все нових розписів у середмісті столиці України, вважається необхідним створення професійної спілки, яка буде включати у себе місцевих митців, що мають досвід роботи над монументальними великомасштабними розписами, архітекторів та урбаністів, які могли б виступити у ролі експертів для взаємодії з місцевою владою та громадою. Оскільки муралізм в умовах сучасної тотальної глобалізації спонукає митця викремити з глобального простору своє особисте «я», необхідно обирати митців, враховуючи їхню індивідуальну художньо-пластичну мову, щоб включити дисгармонію творів мистецтва з простором міста.

Література

1. Библер В. С. От наукоучения — к логике культуры: Два философских введения в двадцать первый век. М.: Политиздат, 1990. 413 с.
2. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. М.: Художественная литература, 1979. 412 с.
3. Киянин Сергій Гришкевич створив гугл-мапу, на якій позначив київські мурали, що були створені протягом 2014–2015 років // Хмарочос: сайт. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2015/12/02/stvoreno-mapu-povih-kiyivskih-muraliv/> (дата звернення: 29.09.2018).
4. Садохин А. Межкультурная коммуникация. М., 2006. 288 с.
5. Шейко В. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець XIX — початок XXI ст.): монографія: у 2 т. Х.: Основа, 2001. Т. 1. 520 с.; Т. 2. 400 с.
6. Шило О., Івашко О. Монументальне мистецтво і стріт-арт в сучасному міському просторі // Науковий вісник будівництва. 2016. № 2 (84). С. 74–78.
7. Folgarait L. Mural Painting and Social Revolution in Mexico, 1920–1940: Art of the New Order. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. 288 p.

References

1. Bibler V. S. Ot naukoucheniya — k logike kulturyi: Dva filosofskih vvedeniya v dvadtsat perviy vek. M.: Politizdat, 1990. 413 s.
2. Bahtin M. M. Estetika slovesnogo tvorchestva. M.: Hudozhestvennaya literatura, 1979. 412 s.
3. Ky`yany`n Sergij Gry`shkevych stvory`v gugl-mapu, na yakij poznachy`v ky`yivs`ki muraly`, shho byly`stvorenі protyagom 2014–2015 rokiv // Hmarochos: sajt. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2015/12/02/stvoreno-mapu-novich-kiyivskih-muraliv/> (last accessed: 29.09.2018).
4. Sadohin A. Mezhhkulturnaya kommunikatsiya. M., 2006. 288 s.
5. Shejko V. Kul`tura. Cy`vilizaciya. Globalizaciya (kinecz` XIX — pochatok XXI st.): monografiya: u 2 t. X.: Osnova, 2001. T. 1. 520 s.; T. 2. 400 s.
6. Shy`lo O., Ivashko O. Monumental`ne my`steczstvo i strit-art v suchasnomu mis`komu prostori // Naukovy`j visny`k budivny`ctva. 2016. # 2 (84). S. 74–78.
7. Folgarait L. Mural Painting and Social Revolution in Mexico, 1920–1940: Art of the New Order. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. 288 p.

Оспищева-Павлишин М. Тенденции развития киевского мурализма в условиях глобализации

Аннотация. В результате глобализационных процессов, происходящих в мире, актуальным становится вопрос создания общечеловеческой культуры, которая основана на глобальном взаимодействии. Культуры и цивилизации вступают в диалог, что становится толчком к их знакомству и взаимопроникновению. Глобализация влияет и на развитие визуальных искусств. Мурализм как искусство общественного пространства является ярким показателем особенностей тех изменений, которые происходят в условиях межкультурного диалога. Проанализировано влияние процессов глобализации на киевский мурализм. Выявлены условия, при которых происходит межкультурная коммуникация представителей различных культур, которые вносят свой вклад в художественное пространство столицы. Выявлены проблемы, которые возникают в связи с активным появлением в Киеве муралов иностранных художников, и предложены пути их преодоления.

Ключевые слова: глобализация, мурализм, транскультурный диалог, мультикультурализм.

Ospishcheva-Pavlyshyn M. Trends in the development of the city's mural in the context of globalization

Abstract. As a result of the globalization processes taking place in the world, the question becomes the creation of a universal culture that would be based on global interaction. Cultures and civilizations enter into a dialogue that becomes an impetus for their acquaintance and interpenetration. Globalization also affects the development of visual arts. Muralism, as the art of public space, is a vivid indicator of the peculiarities of the changes that take place in the context of intercultural dialogue. The influence of globalization processes on the murals of the city of Kyiv is analyzed. The conditions under which intercultural communication of representatives of different cultures, which contribute to the artistic space of the capital, is determined. The problems, which arise in connection with the active appearance of foreign artist's mural in Kiev, are revealed, and ways of overcoming them are offered.

Keywords: globalization, muralism, transcultural dialogue, multiculturalism.